

‘ōrerora’a a te Tomitera teitei

Te mau fa’aturera’a no te pāruru i mua i te tirotiro Tovi-19

Mahana maha 11 nō Fepuare 2021

E mana tā te parau

E te mau taea’e, e te mau tuahine,

Teie fa’ahou ā māua ‘e te peretīteni ‘o te Hau Fenua Edouard FRITCH tāne no te tatara atu i te terera’a ‘o teie tirotiro TOVI-19 i Porinetia nei. Ua hou i te matahiti i teie nei, ua tupu teie ati i te ao nei mai tā tātou i matau.

Ua fatata e 2.4 mirioni ta’ata i fa’aru’e mai, 192 fenua tei ro’o hia i teie tirotiro, e hou i te 106 mirioni ta’ata i ma’i hia.

Mai tā mātou i fa’a’ite atu i te 15 nō Tēnuare, Ua ‘ite hia i te hō’ē aveave ‘āpī ino roa atu ‘o teie tirotiro. E ha’afifi oia i te mau Fenua no Europa ‘e no te Fenua marite tei fifi a’ena.

Ua tāhiti roa te ao ei i mua i teie tirotiro.

I mua i teie ‘ohipa e tupu nei, e ti’a ia tātou ia ha’a nō te pāruru ia tātou i mua i teie mau aveave ‘āpī.

No te reira, ua fa’a’oti mātou ‘e te Hau Fenua i te ha’avī i te pārurura’a ia tomo ana’e i Porinetia nei.

-Na mua roa, Ua fa’anaho matou e fa’a’iti roa mai i te mau ta’ata e tae e tomo mai i te fenua nei.

No te reira, e fa’a’iti rahi roa ino i te mau tere fa’ari’i ratere i roto i tō tātou mau ta’amotu e pae.

Tei pi’i hia « Tumu faufa’a iti rahi»

Mai te 3 nō Fepuare ra, e fa’ari’i noa hia te mau ta’ata te vai ra tā rātou hō’ē tumu faufa’a itirahi no te pae ‘o te ‘ūtūāfare, ‘o te ea, aore ra nō te ‘ohipa.

Ua titau vau, hou atu i te mau hi'opo'ara'a e tupu i Roissy, te tahi mau fa'auera'a pāpū i te mau mūto'i 'ōti'a no te hi'opo'a maite i te mau ta'ata e tae mai io tātou nei.

Mea 'ōhie roa : Aita e tae e haeremai i Porinetia nei mai te peu aita e parau 'aore re e tumu.

- I muri mai, e fa'ahopo hia e te Hau Fenua e 'ōpanipani i te mau ta'ata e tae mai e 'ahuru ma maha mahana

Mai te 9 nō Fepuare, e fa'ahopo hia i te mau ta'ata e tae mai i te fenua nei e 'ōpanipani ia rātou 'e 'ahuru ma maha mahana i roto i te mau hōtera i mā'iti hia 'e te Hau Fenua 'aore ra i tō rātou mau nohora'ai Tahiti mai te peu ē, ua na'e te mau fa'aturera'a i 'ani hia.

Ua tārima ae'ana e au piri i te 98 parau 'ōpanipanira'a mai tā te Pū 'a te 'ea i ani mai.

Raverahi mau rave 'ohipa 'a te Hau Farani tei tono hia nō te ha'apa'o maita'ira'a i teie tapura 'ohipa i te Taura'a manureva nō Fa'a'a.

E fa'aara hia ato'a te mau tavana ia 'ōpanipani hia hō'ē ta'ata i tōna nohora'a i roto i tō rātou mau oire.

E hi'opo'a tāmāu te mau mūto'i, te mau mūto'i farāni 'e te mau mūto'i oire ia vai noa teie mau ta'ata i roto i tō rātou mau 'ūtuāfare. Mai te peu ē, aita rātou e fa'atura i teie fa'a'uera'a, e utu'a rahi tei horo'a hia.

Mai te peu ē, te vai ra vetahi mau horopatete tei hina'aro 'ore nei e ape'e i teie fa'anahora'a, e'ita ia rātou e fa'ati'a e tomo mai i Porinetia nei.

Ua 'ite hia i te hō'ē fa'aiti rahi tā'ue 'o te mau tere i Porinetia nei. Ua toe noa mai te mau tere manureva faufa'a nō te orara'a 'e te tere ho'i mai ra'a 'o te mau ta'ata i Tahiti nei tei tāpe'a hia.

Mai te mau terema'i, tei nehenehe e ha'amau mai te peu e fifi te orara'a 'o te hō'ē ta'ata, 'aore ra, te mau ta'ata mata'ite tei titau hia nō te hō'ē ha'a faufa'a nō te pāroru i te ta'ata.

E 'ite pāpū maua te Peretiteni nō te Hau Fenua e mea fifi rahi roa teie fa'aturera'a, tera rā, e fa'aturera'a faufa'a roa teie nō te pārorura'a 'e nō te aupurura'a i te orara'a 'o te nūna'a.

Tera rā, mea rū 'e mea faufa'a teie mau fa'aturera'a. 'Oia mau, ua tae mai hō'ē horopatete tei ro'o hia i teie Tovi 'āpī na mua i te ha'amaura'a hia teie fa'aturera'a.

Ua 'ōpanipani hia teie ta'ata ma'i, 'e aita e nehenehe e parau i teie taime ē, ua pe'e teie ma'i 'āpī i ni'a i te tahi atu mau ta'ata. Te vai ara noa ra te Pū nō te arai i te mau ma'i.

- E nō te fa'ahōpe'a, e patia arai hia te huira'atira.

E perera'a teie, Te patia arai ana'e te rāve'a nō te tāpe'a i te pararera'a 'o teie ma'i i roto i te ao nei.

Ua tae mai e 22 230 patia arai, ua ha'apāpū mai te Hau Metua i tōna turu i te fa'aterera'a nō te ea.

I teie mahana, ua fa'a'ohipa hia e 40 i ni'a i te hānere 'o te mau patia arai tei tae mai (4119 patiara'a matamua 'e 770 nō te piti 'o te patiara'a)

Te tauto'o nei mātou e te Peretiteni 'o te Hau Fenua nō te tu'u pinepine fa'ahou mai nā te Pū nō te Fa'aterera'a Hau nō te ea i Pari, i te tahi atu mau patia arai. Te opua nei mātou e paruru i te ta'ata ia te patia arai i ni'a i te fa'ito 80 000 ta'ata i te ava'e nō Atete i mua ia tātou.

E ha'apono fa'ahou hia mai te tahi mau patia arai i te mau hepetoma 'e te mau ava'e i muri mai ia hi'o ana'e hia te tere 'o te mau taiete i e ao nei.

*

I Porinetia nei, Ua tae te fa'ito 'o te mau ta'ata e rave nei i te 'ohipa i te pae nō te fāri'ira'a manihini i te 12 000, 'e te 10-12 i ni'a i te hānere 'o te PIB. Tera rā Ia te mau fa'aturera'a 'āpī tā mātou i ha'amou, e fifi hia te orara'a nō te pae 'o te fa'arava'ira'a faufa'a.

E'ita te fā 'o te Hau Metua 'e te Hau Fenua i tau. Te hina'aro nei mātou e paruru i te ta'ata 'e te fa'arava'ira'a faufa'a.

Te hina'aro nei au e ha'apāpū atu i te mau hia'ai 'o te Hau Metua i roto 'e piti fa'anahora'a :

Ua ma'iri te 8 mīria farāne tauturu tei 'opere hia, 'e 'opere ato'a te pū DFIP i te tauturu tā te mau taiete 'e te mau ta'ata pātana.

Ua horo'a hia na mua nō te mau taiete iti roa, i teie nei ua 'opere ato'a hia nō te ta'ato'ara'a 'o te mau taiete, te mau fare ho'o tao'a, te mau fare tā mā'ara'a, 'e te mau taiete nō te pae 'o te fāri'ira'a rātere.

Ua nūmera hia te tauturu 'o te mau taiete i ni'a i te moni 'o tei pau i ni'a i tā rātou mau tapura faufa'a 'o te matahiti. E ha'amata i te fa'ito 1.2 mirioni 'e tae atu i te 24 mirioni. E rave rū fa'ahou ā te pū nō te DFIP i te mau 'ūma'a.

E nehenehe pauroa te mau taiete, e tae i te 1 mirioni euro hou i te ava'e hō'ē, e 'ona i te tauturu nō te mau ha'amau'ara'a e 70 i ni'a i te hānere, 'e i te tauturu 358 mirioni farāne nō te tau Tenuare e tae atu Tiunu 2021.

Te moni horo'a tarahu hia 'e te Hau Metua.

Ua tauturu teie fa'anahora'a 'e 869 taiete nō te hō'ē rahira'a 52 mīria farāne. Ua fa'arua fa'ahou hia i teie fa'anahora'a 'e tae roa atu i te 30 nō Tiunu 2021. E nehenehe i teie nei e titau i te hō'ē tarahu, tā outou e fa'aho'i e piti matahiti i muri iho.

Te turu ato'a nei te mau fare moni. Mai te peu ē, e fifi te mau taiete, e nehenehe rātou 'e ani i te pū IEOM i te tauturu ārai fifi.

*

Ua vauvau atu vau i te ti'ara'a i te ao nei 'e tā mātou mau rāve'a nō te pāruru i te Fenua nei i mua i teie aveave 'āpī 'o te TOVI mā te pāruru ato'a i te fa'arava'ira'a faufa'a 'e te pae nō te fa'ari'ira'a rātere.

E ti'a i teie nei ia vai ara noa i Porinetia nei.

Nō te arai i mua i te pararera'a 'o teie ma'i, ua ha'amou hia 'e te Hau Fenua 'e mātou iho, i te tahi mau fa'aturera'a mai te ava'e nō Tetepa 'e Atopa mai ā.

Mai tā outou e 'ite a'e nei, ua parau māua te perētiteni 'o te Hau Fenua Edouard Fritch tane, e vauvau atu maua i ni'a i te huru 'o te pararera'a 'o teie ma'i i muri mai i te mau 'ōro'a matahiti.

I teie mahana, Te 'ite nei tātou i te hō'ē ha'amaita'ira'a.

Teie te tāpa'o matamua : ua tae te faīto pararera'a i te 1000 i ni'a i te 100 000 ta'ata i Porinetia i te 'ava'e nō Atopa, i teie nei, ua topa i raro a'e mai i te faīto e ha'afifi nei 38 i ni'a i te 100 000.

Hau atu, ua topa te faīto ta'ata ma'i i raro a'e mai i te 50 i te mahana hō'ē. 'E 78 ta'ata ma'i, ua 'ite hia 2000 i te 'ava'e Atopa/ Novema.

I te fare ma'i, Te fa'a'ine'ine nei te mau rima tauturu ma'i i te vaiho i te pū fa'aorara'a tā rātou i tauturu a 3 'ava'e i teie nei. 'E 6 ta'ata i te pū fa'aora ē 'e 16 ta'ata i te fare ma'i nō te ma'i TOVI, 'o te faīto ha'iha'i roa i 'ite hia.

Nō te fa'aohiē, e nehenehe e ha'apoupou i te 'ohipa i rave hia 'e te mau fa'aturera'a i ha'amou hia i Porinetia nei nā te Hau Farāni 'e te Hau Fenua.

Te hina'aro ato'a vau e ha'amauruuru ia outou nō te mau ha'a : Ua ora te ta'ata paruparu 'e ua paruru tātou i tā tātou mau pū 'e ha'apa'o nei i te ea mai te 'ite hia i te ao nei.

Te hina'aro ato'a nei au e fa'atae 'i tā'u mana'o ha'amauruuru i te mau tavana . Ua tauto'o ato'a rātou nō te pāruru i te ta'ato'a.

Tera rā, eiaha tātou e ha'amarirau. Noa atu te mau ha'amaita'ira'a : aita ā teie tiro tiro i 'ore atu ra, te pohe noa ra te mau ta'ata.

E nehenehe fa'ahou ā, teie ma'i e parare tā'ue.

Ua tae mai te tahi ta'ata tei tupu hia 'e te aveave 'o teie TOVI : E ti'a tātou e vai ara noa.

E tāpe'a ia tātou i te tahi mau fa'aturera'a ha'avī nō te tāpe'a i te pararera'a.

Teie fa'ahou ā te mau fa'aturera'a :

E 'ōpani noa hia ia hou i te ono ta'ata i roto i te mau vahi e fa'ari'i nei i te ta'ata 'e te mau fa'atupura'a 'oro'a.

E ha'apāpū fa'ahou hia te mau ha'a 'a te mau mūto'i.

E fa'ahopo hia e 'o'omo i te mau pāroru vaha 'e ihu i roto i te mau oire, te mau pere'o fa'auta ta'ata 'e te mau vahi fa'ari'i i te ta'ata.

E vai noa te mau fa'aturera'a nō te mau fare tāmā'ara'a 'e te mau fare purera'a.

E 'ōpani hia te mau tāta'ura'a tū'aro, te mau tavorira'a « bingo », te mau fa'atitora'a moa, te mau ho'o tā'o'ā i rapae.

Teie ra, ia au i te hō'ē 'ohipa tei ha'a hia e tō mātou mau pū 'e te mau pū 'o te Hau Fenua 'e te mau ta'atira'a, e nehenehe te tahi mau pū 'e matara mai te 15 no Fepuare no te hō'ē maorora'a hō'ē 'ava'e.

E piti ra anira'a tei fā mai :

- Ia fa'atura te mau ti'a fa'atere i te fa'aturara'a i te mau fa'aturera'a
- Ia fa'aho'i hia mai tei matou hia na mua a'e mai te peu e tupu fa'ahou mai i te hō'ē pararera'a 'āpī.

E nehenehe i teie nei, te mau pū tū'aro e fa'a'eta'etara'a tino e matara mā te fa'atura i te mau fa'aturera'a.

Ia au i tā te mau tavana i parau mai, e rave'a teie tei horo'a i te nuna'a mai te mau taure'are'a i te fa'a'ana'anatae ia rātou, i te fa'a'ine'ine ia rātou, 'e i te tāmārū ato'a.

Nō te ha'apāpū, 'o te mau piha tū'aro, te mau pū tū'aro.

Tera ra, e fa'ature 'eta'eta hia teie mau fa'annahora'a mā te fa'atano i te fa'aturera'a i te mau tū'aro tata'itahi.

Ua rave amui hia teie 'ohipa ia te tauturu 'o te mau piha 'e te mau pū tū'aro 'e fa'a'eta'etara'a tino.

No te paruru i te mau ta'ata 'e nō te arai i te hō'ē ha'apararera'a 'o te ma'i.

Teie te mau fa'a'otira'a :

1. E fa'aatea hia te mau ta'ata ia au i te huru 'o te tū'aro.
2. E tāmā pinepine hia 'e 'e fa'aatea hia te mau ta'ata i roto i te mau piha pape aore ra tauira'a 'ahu.
3. E fa'atupu hia te mau ha'api'ira'a tū'aro i roto i te hō'ē vahi pūva'iva'i maita'i.
4. No te fā'ahōpe'a, Aita te mau ta'ata e nehenehe 'e fa'a'ohipa i te mau matini tū'aro i te hō'ē ā taime. E ti'a e tāmā na mua.

E nehenehe ato'a e fa'ati'a i te fa'aterera'a i te hō'ē tāta'ura'a tū'aro, aita rā e ta'ata mata'ita'i.

I te hō'ē ia vahi aita te ta'ata e fa'ari'i hia.

E vai ara noa mātou : i teie nei, e tāmata noa ā mātou i te arai i mua i te ha'aputuputura'a i te pae tahatai 'e i te hiti 'o te mau fare tū'aro.

No te piti, e nehenehe te mau pū fa'ari'i i te mau ta'ata no te aru'i arearea 'aore ra parauparaura'a e fa'ari'i fa'ahou i te ta'ata i ni'a i te fa'ito 50 i ni'a i te hānere. Eiaha e hou i te 400 ta'ata.

E fa'aturera'a tā'ā'ē tei fa'a'ine'ine hia e mātou no te mau pū hiro'a.

E vai noa parahi te mau ta'ata mata'ita'i ma te tāpe'a i tō rātou mau paruru vaha. E'ita te mau fare tāmā'ara'a e fa'ati'a hia e matara.

Te tia'turi nei au i te mau ta'ata fa'atere ia fa'atura i te mau fa'aturera'a.

E feruri nei au i te mau rēni ti'ai, eiaha e riro mai ei « rēni ma'i ».

E fa'ati'a ato'a hia te mau fare iamanaha e matara, e fa'ature ra i te hō'ē ateara'a e 4 metera 'afata i te mau ta'ata mata'ita'i tata'itahi. E fa'ahepo noa hia te paruru vaha.

Teie ra , aita te mau piha 'oro'a, te mau piha ha'a rau, te mau fare ie fa'ari'i ta'ata e fa'ati'a hia e matara.

No te toru, e fa'anuhia te 'ōpanipanira'a i te pō i te hora 'ahuru nō te paturu i te mau fare tāmā'ara'a.

E nehenehe ia te mau fare tāmā'ara'a e fa'ari'i e piti pupu hoani i te hō'ē ā pō. Oia mau, ua fifi hia teie imira'a faufa'a , e teie ia tā mātou rāve'a no te paruru i te mau 'ohipa.

*

No te fa'ahōpe'a, mai te peu, e maita'i fa'ahou mai te huru 'o te terera'a 'o te ma'i io tātou nei, e nehenehe ia e ha'amāmā fa'ahou mai i te mau fa'aturera'a.

E vai noa teie mau fa'aturera'a tae roa atu i te 15 no Mati.

Tera ra, mai ta outou e ta'a ra, e nehenehe ia e tauī tā'ā'ē te terera'a 'o teie ma'i 'e te mau fa'aturera'a ia.

E nehenehe ato'a ho'i e ha'amāmā i te tahi atu mau fa'aturera'a na mua i te 15 no mati.

E ti'a noa ra ia vai ara tatou. Eiaha e ha'amarirau.

Eiaha e paruparu i teie nei.

Te ani haeha'a atu nei au, ia vai maramarama noa tatou no te paruru i to tatou ea.